

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Геолого-географічний факультет
Кафедра фізичної географії та природокористування

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____ (П.І.Б.)
_____ 2020 р.



НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Історія, концепції та сучасні досягнення науки

Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)
Спеціальність	106 «Географія»

Розробник:

Шуйський Ю. Д., д.г.н., проф. зав. кафедри фізичної географії та природокористування,

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри фізичної географії та природокористування

Протокол № 1 від " 31 " серпня _____ 2020 року

Завідувач кафедри



Шуйський Ю. Д.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від " 23 " вересня _____ 2020 року

Голова НМК



(підпис)

(Сич В. А.)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення науки» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки PhD студентів спеціальності 106 «Географія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні етапи розвитку фундаментальних теорій географії; сучасні проблеми та перспективи географії.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу. Курс узагальнює розвиток фундаментальних теорій географічних наук і складає основу їх поглибленого вивчення.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування цілісного наукового світогляду в розумінні етапів становлення та діалектики розвитку географічної науки, а також нових актуальних напрямів досліджень та найважливіших сучасних досягнень.

Завдання:

- визначити місце та роль географії в розвитку цивілізації;
- розкрити історичні етапи розвитку та методологічних аспектів географії;
- узагальнити інформацію про концепції та сучасні досягнення географії;
- розглянути основні напрями розвитку географії в Україні та доробок провідних наукових шкіл;
- привити майбутнім спеціалістам навички самостійного опрацювання історичних джерел, критичного осмислення інформації та вміння застосовувати її на практиці.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних **компетентностей:**

- ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК04. Здатність породжувати нові ідеї (креативність).
- ЗК05. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.
- ЗК07. Здатність спілкуватися на фахову тематику з експертами з інших галузей.
- СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у географії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з географії та суміжних галузей.
- СК03. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру (в сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.
- СК07. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення, застосування наявних фундаментальних та створення нових цілісних знань.
- СК08. Здатність проводити пошук, обробляти, аналізувати та систематизувати наукову інформацію за темою дисертації, обирати методики і засоби вирішення наукових задач.
- СК09. Здатність демонструвати глибинні знання та розуміння основних концепцій, важливих фактів, принципів та теорій з географії.
- СК10. Здатність самостійно здійснювати науково-дослідницьку діяльність в галузі географії та суміжних науках, інтерпретувати дані власного наукового дослідження, відносити їх до відповідної теорії з використанням сучасних методів дослідження, інформаційних технологій.
- СК11. Здатність демонструвати знання сучасного стану, основних тенденцій та перспектив розвитку географічної науки, орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії та суміжних науках, продукувати нові ідеї при вирішенні дослідницьких і практичних задач.

Очікувані результати навчання.

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «Історія, концепції та сучасні досягнення науки»:

- РН01. Передові концептуальні та методологічні знання з географії (економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, засвоєння нових знань та здійснення інновацій
- РН03. Глибоке розуміння теоретичних основ, прикладних засад географії, сучасних тенденцій, перспектив розвитку географічної науки та спроможність орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії й суміжних науках.
- РН05. Ґрунтовні знання методів наукових досліджень економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів та вміння їх використовувати на належному рівні.
- РН06. Знання ранніх та нових актуальних напрямів досліджень, сучасних досягнень в галузі географії, застосування їх для вирішення наукових завдань і самостійної пошукової роботи в межах обраної спеціальності (Географія).
- РН07. Вміти презентувати та обговорювати з фахівцями та широкою аудиторією результати досліджень наукових та прикладних проблеми з географії державною та іноземною мовами, кваліфіковано їх відобразити у наукових публікаціях, провідних міжнародних наукових виданнях
- РН09. Вміти розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявні та створити нові цілісні знання для розв'язування значущих наукових проблем географії з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення науки» студент повинен

знати:

- об'єкту і предметну сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- і суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- і суспільно- географічних законів та закономірностей;
- головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої і суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії і методології географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4 кредити ЄКТС

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сутність науки, наукового знання.

Тема 1. Сутність і структура системи наукового знання.

Сутність понять світогляд, наукове знання, науковий напрямок, наука; ознайомлення із відмінностями чуттєвого, емпіричного і теоретичного рівнів пізнання, особливостями еволюційного і революційного шляхів розвитку науки, сутністю і структурою системи наукового знання

Тема 2. Методологія наукового пізнання.

Аналіз методології наукового пізнання класичної, некласичної, постнекласичної науки; засвоєння знань про методи наукового пізнання та вимоги, що до них висуваються; ознайомлення із класифікацією методів наукового пізнання

Тема 3. Об'єкт і предмет географічної науки.

Загальний об'єкт географічної науки, об'єкт дослідження географії; ознайомлення із підходами до визначення предмета географічної науки; формування навичок наукової дискусії про об'єкт, предмет, головні закони географічної науки, геометод

Змістовий модуль 2. Історичні етапи становлення та структура системи географічної науки.

Тема 4. Структура системи географічної науки.

Підходи до визначення місця географії у загальній системі наук, системі наук про Землю; аналіз чинних схем класифікації географічної науки; формування навичок наукової дискусії на тему структурування географічної науки.

Тема 5. Еволюція географії як зміна наукових парадигм.

Історичні етапи становлення теорії і методології географічної науки; ознайомлення із науковими парадигмами античності, Середньовіччя, Нового і Новітнього часу; формування навичок критичного аналізу досягнень географічної науки

Тема 6. Системна методологія і теоретизація географії.

Головні положення загальної теорії систем; формування навичок використання положень загальної теорії систем у конкретних наукових дослідженнях. Особливості застосування системного аналізу в географічній науці.

Змістовий модуль 3. Теоретико-методологічні проблеми та сучасні досягнення географії

Тема 7. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії.

Загальна система природничо-географічного знання; висвітлення системної сутності природничо-географічної науки; засвоєння знань про традиційні і нові наукові напрямки природничої географії; формування навичок критичного аналізу новітніх прикладних досліджень природничої географії та їхнього впливу на розвиток теорії і методології науки

Тема 8. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії.

Загальна система суспільно-географічного знання; висвітлення системної сутності суспільно-географічної науки; засвоєння знань про традиційні і нові наукові напрямки суспільної географії; формування навичок критичного аналізу новітніх теоретичних і прикладних досліджень у суспільній географії. Роль суспільної географії у посиленні національної безпеки

Тема 9. Сучасні досягнення науки.

Особливості функціонування географічних наукових шкіл в Україні. Глобальні виклики розвитку сучасної географії (обмеженість ресурсів, критичний екологічний стан природного довкілля та глобальна зміна клімату, міжцивілізаційні та релігійні зіткнення, загроза виживання людства тощо) і становлення нових наукових парадигм. Значення сучасних експедиційних досліджень для розвитку географічної науки. Галузеві та інтеграційні інноваційні дослідження сучасної географічної науки.

3. Рекомендована література

1. Блій де Г. Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.

2. Влах М. Р. Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
3. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.
4. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. — К. : Вища шк., 1975. — 248 с.
5. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
6. Кармишева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика : посібник / Н. В. Кармишева. — Львів : Астролябія, 2002. — 352 с.
7. Кисельов Ю. О. Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
8. Кіптенко В. К. Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
9. Книш М. Глобальні проблеми людства : навч. посіб. / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 330 с.
10. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
11. Лісовський С. А. Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.
12. Марцин В. С. Наукознавство : підруч. для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
13. Мельник В. П. Філософія. Наука. Техніка : методолого- світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.
14. Мороз С. А. Методологія географічної науки : навч. посіб. / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
15. Мукитанов Н. К. От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
16. Немець К. А. Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
17. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
18. Пащенко В. М. Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект- Поліграф, 2011. — 256 с.
19. Петлін В. М. Теорія природних територіальних систем : у 4-ох т. / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016
20. Петлін В. М. Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
21. Пістун М. Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
22. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
23. Сонько С. П. Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка- Центр, 2003. — 287 с.
24. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. : для студентів ВНЗ / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська.— Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2018.— 346 с.
25. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
26. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії : підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська.— Херсон : Гельветика, 2020.— 366 с
27. Тютюнник Ю. Г. Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с
28. Шаблій О. Суспільна географія: у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.

29. Шевчук Л. Соціальний простір і час : теоретико- методологічні основи формування та проблеми використання : монографія / Л. Т. Шевчук. — Львів : Ліга-Прес, 2016. — 156 с.
30. Штойко П. І. Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с
31. Шуйский Ю. Д. Географическая наука в античном мире и в период Средневековья / Ю. Д. Шуйский. — Одесса : ВМВ, 2008. — 180 с
32. Bonnett A. What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
33. Clifford J. N. Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [second ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p
34. Holden J. An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. — [3th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
35. Research Methods in Geography : A Critical Introduction / [ed. by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання іспит.

- 5. Методи діагностики успішності навчання студентів здійснюється шляхом:** оцінювання якості виконання та теоретичного осмислення практичних робіт; усного контролю знань з кожної теми; оцінювання поточних письмових робіт та іспиту.